ПИТАННЯ ДИТИНСТВА І РОЗВИТКУ ДИТИНИ У ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ (1990-ТІ РР.)

Лупаренко С. Є.

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та
інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна

Гуманізація суспільного життя й особистісна орієнтація системи освіти стали основою наукових досліджень питань дитинства і розвитку дитини вітчизняними науковцями протягом 1990-х рр. Основними напрямками досліджень дитинства і дитячого розвитку можна вважати: дитина як член суспільної групи й окремий індивід; дитина як конструктор власного життя, розвитку і середовища; історія дитинства; духовний розвиток особистості; формування творчих здібностей дитини, її пізнавальної активності; інтенсифікація освітнього процесу; самореалізація особистості; здоров'язбереження дітей; формування національної свідомості.

Ключові слова: дитинство, дитина, розвиток, наукові дослідження, виховання.

The humanization of social life and personal orientation of the education system became the basis of Ukrainian scholars' scientific research dedicated to the problems of childhood and children's development during the 1990s. The main directions of research dedicated to the problems of childhood and children's development were: a child as a member of a social group and an individual; a child as a constructor of his own life, development and environment; childhood history; person's spiritual development; formation of child's creative abilities and cognitive activity; intensification of educational process; person's self-realization; health maintenance of children; formation of national consciousness.

Key words: childhood, child, development, scientific research, education.

В умовах культурного та духовного відродження українського народу протягом 1990-х рр. особливе значення мали гуманізація суспільного життя, особистісна орієнтація системи освіти, унаслідок чого набули нового звучання традиційні підходи до дитини як цілісної істоти, зокрема, уявлення про особистість як поєднання її фізичної досконалості, моральної чистоти та духовного багатства (А. Горелов, В. Нестеренко) [4], як єдність і взаємовплив розумової діяльності й емоційно-вольової сфери дитини (Н. Абашкіна, Т. Євдокієва, О. Іонова, В. Пікельна) [1; 3; 5].

Етап, що розглядається, відзначився розширенням наукового поля дослідження, що було пов'язане з поступовою відмовою від функціонального підходу у вихованні, руйнацією комуністичного ідеалу особистості та звільненням освіти від впливу ідеологічних чинників [2]. Основними напрямками досліджень дитинства і дитячого розвитку стали такі:

- дитина як член суспільної групи й окремий індивід. Значну роль тут мали етнологічні дослідження сімейного статусу дитини і змін, що мають місце при трактуванні дитинства з точки зору суспільства та сім'ї (В. Вербець);

- дитина як конструктор власного життя, розвитку і середовища (О. Джерелюк, Н. Лебедева, Д. Самойленко). Предметом вивчення тут були діти як творці, співтворці свого розвитку (діти соціалізують самі себе), діти, які самі розвивають своє рефлексійне «Я» та які стають суб'єктом своєї соціалізації, а також діти, котрі соціалізуються без участі дорослих у межах однорідних вікових груп.

У цьому напрямі активно розроблялися питання соціальної психології дитинства (Л. Гаврюшенко, О. Донченко, Т. Землякова, М. Семенова), яка розглядала дитинство як результат соціогенезу дитячо-дорослих стосунків. У центрі уваги знаходилися соціальні групи — великі й малі, реальні й ідеальні, референтні (особистісно значущі для дитини) і групи приналежності, у які входить дитина або з якими вона себе ототожнює (сім'я, шкільний клас, дитячі ігрові спільноти, великі соціальні групи тощо);

- історія дитинства, історичні аспекти суспільної конструкції дитинства (С. Іванюк);

- духовний розвиток особистості (І. Бех, М. Боришевський, О. Губко, О. Кoberник, О. Кошолap, В. Кузь, Ю. Руденко, М. Сметанський, А. Фасоля, П. Щербань);

- формування творчих здібностей дитини (О. Борисова, Р. Вайнола, І. Волощук, Н. Георгян, Н. Гурець, В. Костюк, Г. Костюшко, В. Рагозіна, Г. Сорока, В. Тушева, О. Хижна);

- моделювання й інтенсифікація педагогічного процесу (С. Білуха, О. Киричук, С. Логачевська, Л. Павлова);

- формування пізнавальної активності і самостійності, відповідального ставлення до навчання (М. Антонюк, Н. Бібік, Н. Бойко, О. Гринько, З. Друзь, Л. Маріяненко, В. Тюріна);

- самореалізація особистості (С. Клепко, С. Сисоєва).

Нова соціальна ситуація вимагала нової людини — більш самостійної та творчої [2]. Тому освітянами також розроблялися шляхи втілення в освітню практику ідей дитиноцентризму (Г. Балл, І. Бех, В. Кремень), «екологізації дитинства» (А. Богуш, О. Іонова), здоров'язбереження дітей, формування здорового способу життя (Є. Булич, Г. Голобородько, О. Дубогай, І. Муравов, В. Оржеховська, С. Свириденко, Л. Сущенко), формування національної свідомості (О. Губко, В. Кузь, О. Кузьменко, О. Мазуркевич, І. Мартинюк, Ю. Руденко, О. Сухомлинська).

Усе це зумовило більш глибоке розуміння особливостей дитячого розвитку, усвідомлення унікальності періоду дитинства та необхідності створення умов для різнобічного розвитку дитини.

З урахуванням результатів досліджень дитинства, що спрямовувалися на формування всебічно розвиненої особистості, соціокультурне забезпечення дітей орієнтувалося на створення умов для її повноцінного життя й самореалізації, розкриття її природних схильностей, творчий розвиток особистості.

Отже, протягом 1990-х рр. актуальними стали наукові дослідження, що вивчали особливості виховання цілісної, гармонійної, різнобічної, духовної особистості із високим рівнем національної свідомості, творчості, активності, самостійності тощо.

Список використаних джерел:

1. Абашкина Н. Развитие профессионального образования в Германии (конец XIX — XX вв.) : автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 1999. 46 с.
2. Адаменко О. Українська педагогічна наука в другій половині XX століття. Луганськ : Альма-матер, 2005. 704 с.
3. Ионова Е. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты. Харків : «Бизнес Информ», 1997. 300 с.
4. Нестеренко В. Вступ до філософії: онтологія людини: навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів. Київ : Абрис, 1995. 336 с.
5. Пікельна В., Євдокієва Т. Педагогіка Штайнера і сучасні системи виховання. Рідна школа. 1997. № 9. С. 21–22.